

A magyar-olasz diplomáciai kapcsolatok helyzete 1956 után ⁽¹⁾

„A két ország viszonya is sok tekintetben a nemzetközi helyzet függvénye, és a feszültségek enyhülése sokat jelenthet az európai országok régi barátságának helyreállításában is.” – Simó Gyula és Száll József római követek itt közölt szigorúan titkos beszámolója, valamint a Külügyminisztérium Politikai osztályának szintén titkos javaslata a kétoldalú kapcsolatok rendezéséről, az 1956 utáni nemzetközi elszigetelődés enyhüléséről, a partneri viszony helyreállításának szándékáról tájékoztatnak.

Bevezetés

Az ArchivNet „A diplomácia története” című rovatában Nagylaki Endre által közzétett 1964-es külügyminiszteri (Péter János) parlamenti expozé tárgyilagosan jellemezte a magyar-olasz diplomáciai és államközi kapcsolatok fejlődését. Dokumentumközléséből szintén előtűnnek a két ország kapcsolatai előtt álló akadályok, a két ellentétes világrendszerhez tartozás áthághatatlan határmezsgyéi. Mindemellett példákat vonultak fel arra nézve, hogy a magyar külpolitika a kétoldalú viszony javítása érdekében apró lépésekkel és a politikai realitások korlátait figyelembe véve próbálta megteremteni hazánk és Itália gazdasági, illetve kulturális együttműködésének kereteit. A külügyminisztérium illetékes osztályának elemzése ebben a vonatkozásban gyűjti össze a korabeli külpolitikai alapelveket és az olaszországi feladatokat a kétoldalú kapcsolatokról.

Az 1956 utáni nemzetközi bojkott feloldására tett intézkedésekkel a magyar diplomácia rövid idő alatt eredményeket könyvelhetett el olaszországi külpolitikájában, amit Simó Gyula és Száll József római követek jelentései is bemutatnak. Beszámolóik nem hallgatnak a felmerülő - a válogatott iratok időhözagaival is érzékeltetett - nehézségekről, a különböző nézeteltérésekről, a két ország közötti politikai feszültségekről - amelyek kifejeződtek a nemzetközi kérdéseknek, országaink bel- és külpolitikájának, ideértve a Mindszenty-kérdésnek a megítélésében is. A jelentések mégis pozitív fogadókészségről, a partneri viszony helyreállításának szándékáról, fontos külpolitikai problémákról szerzett értékes információkról szólnak. (Ez utóbbiakkal kapcsolatban akár kuriózumnak is tekinthetjük, hogy pl. a francia-német viszony korabeli olasz - gyanakvást és Itáliát háttérbe szorító félelmeket tükröző - minősítését, a német kérdésben vallott felfogást mennyire nem igazolta a nemzetközi erőviszonyok későbbi alakulása. Érthetően, így maradandóbbak az olasz belpolitikát érintő megjegyzések - döntő azonban általában az információk történeti atmoszférája, akkori aktualitása.)

Simó megbízólevelének átadási aktusáról írt rezüméje azért értékes, mert működési engedélyének kiadását Nagy Imre és társainak kivégzése miatt olasz részről késleltették, és ehhez képest Giovanni Gronchi köztársasági elnök igen szívélyesen fogadta, majd néhány év múltán Száll, bemutatkozó látogatásakor csaknem szélesre tárt kapukat talált. Simó másik jelentése Grazi külügyminisztériumi főtítkárnál tett látogatásáról, illetve Száll feljegyzése Saragat szociáldemokrata pártvezetővel folytatott ismerkedő eszmecserejéről szintén jellegzetes „olasz” kordokumentumok. Giuseppe Saragat nem sokkal a jelentés elkészülte után, 1963. december 4-től a külügyminiszteri, 1964. december 28-tól pedig az Olasz Köztársaság elnöki tisztét töltötte be; tehát a nemrég még diszkriminált Magyarország képviselője 1963-ban a bizalom és a nyíltság légkörében tárgyalta Olaszország egyik legreprezentatívabb politikusával. (Nem véletlenül „landolt” Száll jelentése a pártközpont Külügyi osztályán.)

Az iratokban megfigyelhető tendenciák az enyhülést tükrözik, és összefüggést mutatnak 1956 történéseinek kimenetelével, nevezetesen azzal, hogy a magyar forradalom tragikus végét meghatározta a nagyhatalmi egyensúly, a nemzetközi status quo fenntartásának igénye és prioritása.

Az iratokat eredeti formájukban teszem közzé; csak kivételes esetekben - nyilvánvaló stíláriis, elírási hibák jelentkezősekor - hajtottam végre korrekciót.

Forrás

Külügyminisztériumi javaslat az olaszországi kapcsolatok rendezésére

III. Politikai Osztály

Javaslat Olaszországgal való kapcsolataink normalizálására

Számításba kell vennünk azt, hogy az olasz kormány, amely - hasonlóan az Egyesült Államok és a nyugat-európai tőkés országok kormányaihoz - komoly erőfeszítéseket tett a Magyar Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány helyzetének gyengítésére az ellenforradalmi események alatt és után - főleg a nemzetközi szervezetekben -, részt vett abban az amerikaiak által irányított bojkottban, amely hazánk elszigetelésére irányult és (bár nem hosszú időre) nagymértékben nehezítette diplomáciai munkánkat Olaszországban, ma sem törekszik túlságosan kapcsolataink megjavítására. Saját országa közvéleményének szimpátiája miatt azonban nem is tudja az erre irányuló törekvéseket visszautasítani.

Diplomáciai kapcsolataink normalizálásában - ellentétben más NATO-országokkal - Olaszország viszonylatában komoly előnyt jelent számunkra az, hogy kulturális és gazdasági kapcsolataink megjavításában éppen a két ország történelmi tradíciói következtében nagyobb lehetőségekkel rendelkezünk, mint a többi népi-demokratikus ország. Az eddiginél sokkal hatásosabban kell kihasználnunk ezen történelmi hagyományokból eredő különleges adottságainkat elsősorban kulturális, de nem kevésbé gazdasági területen is. Az itt elért eredmények megteremtik a lehetőségét annak, hogy a jövőben a két ország közötti politikai kapcsolatok is, célkitűzéseinknek megfelelő irányban fejlődjenek.

Normalizálási törekvéseink mellett természetesen szem előtt kell továbbra is tartanunk azt a körülményt, hogy az olasz kormány, az Atlanti-tömb egyik legaktívabb résztvevője és mint ilyen - a közelmúlt eseményeihez hasonlóan - ezután sem fog visszariadni a hazánk ellen irányuló provokációs akciók szervezésétől, illetve más oldalról kezdeményezett akciók nyílt támogatásától. E próbálkozásokat a legrövidebb időn belül és a megfelelő határozottsággal kell visszavernünk.

Különös figyelemmel kell kísérnünk azokat a katonai előkészületeket, amelyek Olaszországot a NATO keretében a szocialista országok ellen felvonulási területté és katonai bázissá kívánják tenni. Tekintettel országaink földrajzi közelségére, különösen a rakétakilövő bázisoknak Olaszországban való létesítése ellen kell határozottan fellépnünk és támogatnunk minden olyan diplomáciai lépést, amely a szocialista országok, köztük hazánk biztonságát kívánja szolgálni e támadó tervekben.

A fentiekben ismertetett általános célkitűzések megvalósítására az alábbiak látszanak célszerűnek:

1. Olasz parlamenti delegáció meghívása

Fel kell újítani Rónai [Sándor] elvtárs, az Országgyűlés elnöke 1955. május 27-én kelt meghívását, melyet [Giovanni] Leone-hoz, az olasz parlament elnökéhez intézett. E meghívást a szenátus tagjaira is ki kell terjeszteni. Így módon valószínűbbnek látszik pozitív eredmény elérése.

A fentiekben ismertetett elgondolás megvalósítására javasoljuk:

- olasz barátaink véleményének kikérését és - amennyiben elgondolásunkat hasznosnak és keresztülvihetőnek tartják - úgy
- új követünk udvariassági látogatásai során tapogatózás formájában vesse fel a képviselőház és a szenátus elnökeinek a parlamenti delegáció meghívásának kérdését, hivatkozva az 1955-56-ban történt kezdeményezésre.
- Az előzetes tapogatózás eredményeként kerüljön csak sor a magyar parlament elnökének az olasz parlament két háza elnökéhez intézett meghívó levelének diplomáciai úton való továbbítására.

2. Magyar-olasz parlamenti csoport alakítása

Tekintettel arra, hogy Olaszországgal való kapcsolatainkban, illetve ezek megjavítására irányuló törekvéseinkben jobban számításba kívánjuk venni és hasznosítani a két nép között kétségkívül meglévő egymás iránti rokonszenvet, amely közös történelmi hagyományokon alapszik, helyes volna parlamentünkön belül egy, a magyar-olasz kapcsolatokat ápoló csoport létrehozása.

Szükségesnek tartjuk utalni arra a tényre, hogy ilyen parlamenti csoportok már több államban aktív tevékenységet fejtenek ki, mind kapitalista, mind szocialista

országok viszonylatában (szovjet-olasz, lengyel-francia, lengyel-belga, román-francia stb.). Olaszországban 1956-ban éppen a magyar parlament elnökének meghívása következtében alakult meg egy olasz-magyar kapcsolatokat ápoló parlamenti csoport, melynek első feladata a magyarországi látogatás előkészítése lett volna. Ebben a csoportban barátainkon kívül más pártok képviselői is részt vettek. Megvizsgáljuk, hogyan lehet a csoportot újjászervezni és aktivizálni. Amennyiben az 1. pontban kifejtett javaslat elfogadásra kerül, a parlamenti csoportok megalakulását mindkét országban már maga a magyar parlament elnökének meghívása is kívánatosá teszi. Ugyanakkor a két ország egymás közötti kapcsolatának továbbfejlesztésében a megalakulandó parlamenti csoportok további komoly eredményeket érhetnek el.

3. Néhány fontosabb olasz város polgármesterének meghívása

Ezen javaslatunk megvalósításához első lépésként szükséges megállapítani, hogy a Fővárosi Tanács elnöke olaszországi viszonylatban tud-e 1-2 személyt vendégül látni. Amennyiben erre van lehetőség, javasoljuk:

- barátaink véleményének kikérését arra vonatkozólag, hogy mely olasz város polgármesterének meghívása lenne célszerű, hasznos és keresztülvihető.
- A megadott információ szerint követünk egy udvariassági látogatás során tapogatózóds formájában vesse fel egy budapesti utazás lehetőségét. Kedvező fogadtatás esetén kerülhetne sor a meghívás továbbítására.

4. Szakminiszterek és szakdelegációk meghívása

Kellő tapogatózó lépések után helyes lenne egy-két olasz szakminiszter meghívása megfelelő magyar partnere nevében. Legnagyobb valószínűsége a meghívás elfogadásának a földművelési, a kulturális és az egészségügyi miniszter részéről van. Ha felsőbb szinten nem megy úgy alsóbb szinten is helyes azt szorgalmazni. A látogatások eredményeként szakdelegáció-cserét lehet létrehozni a két ország között.

5. Mozgáskorlátozás rendezése

Tekintettel arra, hogy a magyar kormány már közel két éve megszüntette az itteni diplomaták utazásának korlátozását, míg az olasz kormány csak módosításokat vezetett be, és az ország területének jó részét még mindig korlátozza diplomatáink előtt, szükséges, hogy e kérdést mielőbb határozottabban felvessük. Mivel eddig elég hosszú türelmi időt biztosítottunk, ne riadjunk vissza attól sem, hogy legkésőbb szeptember elsejéig a korlátozásokat az itteni olasz diplomatákra visszavezessük.

6. Kiskorú disszidensek problémái

Számos jel mutat arra, hogy fiatalkorú magyar disszidenseket az olasz hatóságok és az általuk fedezett magyar fasiszta csoportok erőszakkal és megfélemlítéssel visszatartanak a hazatéréstől. Ilyen eseteket összegyűjtve javasolni kell az olasz hatóságoknak olyan vegyes bizottság összeállítását, amely a panaszolt eseteket kivizsgálná. E kérdés elég kényelmetlen az olasz hatóságoknak, azért visszautasítás esetén széleskörű propaganda fegyveréhez kell nyúlni, s hivatalosan is e kérdést állandóan napirenden kell tartani.

7. Vízumproblémák

Az olasz hatóságok számtalanszor elhúzzák hivatalos megbízottaink, követségi vagy kirendeltségi munkatársaink vízumának megadását. Ezen helyzet felszámolására szükséges volna, hogy az olaszoknak hivatalosan tegyünk javaslatot olyan megegyezésre, hogy a vízumkérelmekre meghatározott időn belül kölcsönösen választ adunk.

8. MTI-tudósító ügye

Mivel ilyen terveink már több mint egy éve vannak, olasz szerveknek hivatalosan vessünk fel olyan megegyezés tervét, miszerint a két ország hírközlő szervei között tudósítócsere hajtnak végre.

9. Kereskedelmi Iroda felállítása Milánóban

Milánó az olasz gazdasági élet centruma, s éppen ezért nagy szükségünk volna kereskedelmi kirendeltség létesítésére ebben a városban. 1956-ban kérésünket elutasították. Most széleskörű munkát kell folytatni a velünk kapcsolatban álló olasz üzletemberek között, s segítségükkel nyomást gyakorolni az olasz kormányra. Vizontkérés esetén mi ki tudjuk mutatni, hogy hazánkban a gazdasági élet centruma Budapesten van.

10. Filmhetek rendezése

Az 1957 decemberében Rómában lefolyt olasz-magyar filmtárgyalások során felmerült olasz filmhét Magyarországon és magyar filmhét Olaszországban való megrendezésének gondolata. Elvi megállapodás is létrejött ezzel kapcsolatban, a zsúfolt programra és a számba jöhető delegáció-tagok nagy elfoglaltságára hivatkozva azonban olasz részről elhárították a filmhét időpontjának kitűzését. A velencei filmversenyen (1958 augusztusa) résztvevő hivatalos küldöttségünk igyekezzék megbeszélései során 1959 első negyedére rögzíteni a filmhetek kölcsönös megrendezésének időpontját.

11. A kulturális egyezmény jobb kihasználása

A NATO-országok közül csak Olaszországgal van jelenleg is érvényben lévő kulturális egyezményünk. Ez 1935-ben került megkötésre és 1947-ben megújításra. Az egyezmény számos lehetőséget biztosít számunkra olaszországi kulturális munkára, egyetemi magyar lektorátusok betöltésére, ez idő szerint azonban a Római Magyar Akadémia, illetve - olasz részről - a budapesti Olasz Intézet működésében merül ki az egyezmény realizálása. Az egyezmény adott kereteinek jobb kihasználására részletes tervet dolgozunk ki, melynek egyes pontjait - jóváhagyás után - megbeszéljük a végrehajtásban illetékes szervekkel. E munkát július végéig elvégezzük, hogy az 1959. évi költségvetés összeállításakor az érdekelt szervek már figyelembe vehessék a költségkihatásokat.

12. Társadalmi szervezetek kapcsolata

Olaszországban a társadalmi szervezetek élén sok befolyásos személyiség található. Ezek közül többek részéről van érdeklődés kapcsolat kiépítésére megfelelő magyar szervezetekkel. A kapcsolatok kiépítését a jövőben aktívan szorgalmazzuk, s megvalósításában közreműködünk. E kapcsolatépítés keretében kellene felvetni olyan bizottságok kölcsönös létrehozását, amelyek feladata a két nép történelmi kapcsolatának feldolgozása s egymás országában található emlékek gondozása lenne.

Budapest, 1958. október 10-én.

MOL XIX-J-1-j-Olaszország-1/a-002354/2-1958. 1. doboz (Magyar Országos Levéltár - Külügyminisztérium iratai - szigorúan titkos iratok.)

Simó Gyula római követ jelentése megbízólevelének átadásáról

Simó Gyula követ megbízólevelének átadása alkalmából elhangzott beszédek és ezek rövid értékelése

Szigorúan titkos!
Róma, 1958. október 27.
Készült: 3 példányban

Külügyminiszter Elvtársnak,

Budapest

Az 1958. október 22-én de. 11.30 perckor megtörtént megbízólevelé átadás protokolláris részét protokollfőnökünk kérésére külön jelentésben megküldtem. Itt csak az ez alkalommal elhangzott beszédről kívánok részletesen jelenteni.

Az elnökkel való találkozáskor a megismerkedés után rövid beszédet mondtam, amelyben üdvözöltem Öt, az Olasz Köztársaság Kormányát és a baráti olasz népet a magyar nép, a Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsa, valamint a Forradalmi Munkás-Paraszt kormány és személyesen a magam nevében. Kértem, hogy engedje meg átadni elődöm visszahívásáról szóló levelet, valamint az én megbízólevelemet, amellyel a Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsa az elnök úr mellé rendkívül követ és meghatalmazott miniszterként küldött ki stb. (lényegében az előkészített beszédem szövegének első 15-20 sora).

Giovanni Gronchi elnök úr beszédemet nagy figyelemmel hallgatta, és kb. ugyanolyan terjedelemben válaszolt rá. Megköszönte üdvözlő szavaimat és örömet

fejezte ki, hogy személyemen keresztül tovább erősíthetjük kapcsolatainkat mindkét nép érdekében. Kifejezte továbbá azon reményét, hogy megbízatásom a két nép közötti békés kapcsolatok fejlesztését fogja szolgálni, mert hiszen Olaszország békeszerető ország, és a béke megőrzése, megerősítése népeink közös érdeke. (Érdekesnek tartom megjegyezni, hogy válaszbeszéde során nagykövet úrnak szólított.)

Abban a pillanatban az volt az érzésem: hibát követtem el, hogy rövid üdvözlő beszédemből én nem szóltam a béke kérdéséről. Lehet azonban, hogy így az ő válaszában erre vonatkozó kitételei még nagyobb jelentőséget nyernek.

Miként azt a protokoll-jelentésemben részletesen megírtam, ebből a teremből - ahol a fentiekben vázlatosan leírt két beszéd mintegy 10-12 ember előtt hangzott el - egy másik terembe mentünk át, ahová csupán Fracassi [?] nagykövet protokollfőnök kísért minket. Itt leülve fesztelenebb beszélgetés folyt le közöttünk.

A magam részéről elmondottam, hogy nagy örömmel jöttem Olaszországba, Rómába, amelyet eddig csak tanulmányaim és az olvasottak alapján ismertem, de amelynek szépségeit, nevezetességeit most már közvetlenül is alkalman lesz megismerni. Úgy gondolom, hogy az a javulási folyamat, amely gazdasági és kulturális téren is a legutóbbi időben végbement, örvendetes, de nem lehet kielégítőnek tekinteni. Népeink közös érdeke, hogy elsősorban gazdasági kapcsolataink, valamint kulturális kapcsolataink a jelenleginél intenzívebbek, szorosabbak legyenek, és ennek alapján minden más területen is javulhatnak kapcsolataink. A magam részéről kijelenthetem, hogy az Elnöki Tanács és a Forradalmi Munkás-Paraszt kormány megbízásából ezeknek a kapcsolatoknak, a békés kapcsolatoknak az érdekében fogok dolgozni, és ehhez kérem az elnök úr és az Olasz Köztársaság kormányának a támogatását.

Miként az első beszédemet, úgy ezt is nagy figyelemmel hallgatta és - (a lehetőséghez képest igyekszem hűen idézni) - a következőket válaszolta: Nagy örömmre szolgált, hogy ilyen megbízatással jöttem ide, diplomáciai pályafutásom első külföldi állomáshelyére. A magyarországi októberi események után, sajnos, kapcsolatainkban jelentős rosszabbodás következett be. Ezek az idők azonban már elmúltak, és örömmel hallja, hogy a magunk részéről is pozitívan értékeljük az utóbbi idők változásait az olasz-magyar kapcsolatokban.

Véleménye szerint elsősorban kulturális vonalon kellene továbbfejleszteni kapcsolatainkat, hiszen oly sok tradicionális és történelmi kapcsolat fűzi össze népeinket. Ugyanakkor nem akarja lebecsülni a gazdasági kapcsolatok további intenzívebb fejlesztésének a jelentőségét sem, mert hiszen közismert dolog, hogy milyen szerencsésen egészítheti ki egymást Olaszország és Magyarország gazdasági struktúrája, illetőleg termelési feleslege.

Végül különleges nyomatékkal azt mondta, hogy meggyőződése, mindkét nép elsőrendűen érdekelt a béke fenntartásában és megerősítésében. Két kezével tett gesztussal is mutatta, hogy össze kell fogni, nagyon sokat tehetünk a békéért. A béke biztosítása az előfeltétele a kulturális és gazdasági fejlődésnek, és kulturális és gazdasági kapcsolataink kiszélesedésének is - mondta.

Amennyiben ilyen irányú feladatokat kaptam, és ő ezt őszintén reméli, úgy bármikor nyitva áll ajtaja, és kész segítségemre lenni a problémák megoldásában.

Röviden válaszoltam. Kijelentettem, hogy teljes mértékben egyetértek az általa elmondottakkal és örülök, hogy az elnök úr is ennyire fontosnak tartja a béke megőrzése és megerősítése érdekében kifejtendő együttes munkát. Végül kifejeztem örömemet, hogy nehézségek és akadályok esetén hozzá fordulhatok, és azt mondtam, hogy engedélyével élni fogok e felhatalmazása által adott lehetőséggel.

Ezzel beszélgetésünk véget is ért és sok sikert kívánva munkámhoz, meleg kézzorítással és „a viszontlátásra” köszönéssel elbúcsúzott.

*

A szovjet nagykövetségről Fomin [?] ügyvivő elvtársat szóbelileg tájékoztattam a fentiekről. Őva intett, nehogy túlzott jelentőséget tulajdonítsak Gronchi kijelentéseinek, aki általában mindig igen szépen, sőt gyakran demagóg módon beszél, de kevés hatalma és befolyása van az olasz kormány konkrét tetteire.

Fomin elvtársnak kétségtelenül sok igaza van, de véleményem szerint még ha csak egy protokolláris, formális jellegű beszélgetésről volt is szó, nem szabad figyelmen kívül hagyni az ott elhangzottakat; ezek jelentőségét lebecsülni legalább olyan nagy hiba lenne, mint túlbecsülni azt. Annál is inkább fontosnak tartom ezt, mert őt heti ittlétem alatt udvariasságot, előzékenységet és jóindulatot, szinte barátságosnak tűnő közeledést tapasztaltam minden alkalommal. (Megjegyzem, hogy egy-két gyakorlati és nem kiszámított kérdésben is megnyilvánult ez az engedékenység. Pl. feladták olasz részről a korábbi merev ragaszkodásukat a követség létszámának kérdésében, és határozott fellépésünkre a létszám szerinti megkötöttségtől függetlenül mind Géro [?] elvtárs részére, mind pedig Horváth [?] elvtársnő részére megadták a beutazási engedélyt.)

Fomin szovjet ügyvivő elvtárs az elmúlt napokban szűkebb baráti körben kijelentette, hogy kétségtelen, jelenleg az egész szocialista táborból az olaszok Magyarországgal tartják a legnormálisabb kapcsolatokat. Ugyanezt a véleményt hangoztatta az október 27-i coctailünkön (a három magyar író tiszteletére adott coctailről van szó) Alicata elvtárs is. [Mario Alicata - az Olasz Kommunista Párt egyik prominens vezetője.]

Érdemesnek és időszerűnek tartom ezt a helyzetet alaposan analizálni és jól átgondolt, óvatos lépésekkel további eredmények elérésére törekedni.

Simó Gyula
követ

MOL XIX-J-1-j-Olaszország-1/c-004226/3-1958. 2. doboz (Magyar Országos Levéltár - Külügyminisztérium iratai - szigorúan titkos iratok.)

Simó Gyula követ jelentése az olasz külügyminisztérium főtítkáranál tett látogatásáról

Látogatásom Umberto Grazzi nagykövetnél, az olasz KÜM politikai főtítkáranál

Szigorúan titkos!
Róma, 1961. január 14.
Készült: 4 példányban

Külügyminiszter Elvtársnak,

Budapest

1961. január 12-én kérésre fogadott Umberto Grazzi, az olasz külügyminisztérium (KÜM) politikai főtítkára. Umberto Grazzi nagykövetet mintegy másfél éve ismerem, de ezen ismeretség csak rövid és teljesen formálisnak mondható bemutatkozó látogatásomra, és 2-3 esetben különböző fogadásokon való futólagos találkozásokra szorítkozott.

A baráti követek és nagykövetek többször említették Grazzit, mint az egyik legmegértőbb és semmiképpen sem nyíltan ellenséges külügyi vezetőt. Tekintettel arra, hogy korábban [Alberto] Folchi államtitkárval való rendszeres külügyi kapcsolatunk számunkra egyáltalán nem mutatkozott gyümölcsözőnek, arra gondoltam, hogy Grazzi útján talán könnyebben megközelíthetjük a közeljövőben aktuális diplomáciai céljainkat. Az olasz KÜM fogadási politikájával kapcsolatban meg kell jegyezni, hogy a kialakult gyakorlat szerint a késő délutáni órákra kitűzött fogadás általában azt jelenti, hogy hosszabb beszélgetésekre is sor kerülhet. Éppen ez volt a céloom, és ezért örömmel fogadtam Grazzi javaslatát, hogy január 12-én délután 6 órakor találkozunk.

Grazzi kimért udvariassággal azonnal fogadott. Örömet fejezte ki, hogy olaszul beszélgethetünk. Ezután az olasz nyelv előnyeiről és hátrányairól kezdett beszélni, inkább a hátrányos oldalakat hangsúlyozva. Erre én, részben udvariasságból, de meggyőződésből is megvédtem az olasz nyelvet. A nyelvek belső dinamizmusával és dialektikájával kapcsolatos párbeszéd mintegy nyolc-tíz percig tartott, és ezzel kapcsolatban is az volt a benyomásom, hogy hozzátartozott az ő taktikai módszeréhez, amellyel előzetes tapogatódzást végez a másik fél megismerésére. Ezután a közelmúlt olasz-magyar vonatkozású gazdasági és kulturális kapcsolataira tértünk át. Kölcsönösen megállapítottuk, hogy jelentős fejlődés tapasztalható ezen a vonalon. Egyetértettünk abban is, hogy ez a fejlődés még távolról sem kielégítő és nem érte el azt a szintet, amely a két ország ezen kapcsolatainak területén elérhető. Grazzi nagykövet azonban igyekezett úgy beállítani a gazdasági és kulturális területen elért bizonyos fejlődést, mint amely bizonyítja, hogy országaink kapcsolatában minden rendben van.

Ez a beállítás számomra jó alkalom volt annak a kérdésnek éles felvetésére, hogy ugyanakkor, amikor gazdasági és kulturális téren valóban jelentős fejlődés tapasztalható, és ugyanakkor, amikor az országaink közötti közvetlen diplomáciai viszony normálisnak mondható, egyáltalán nincs összhangban ezzel a helyzettel, és nem tükrözi a két ország diplomáciai viszonyának normális voltát az az olasz magatartás, amellyel a „magyar kérdés” vitái során az ENSZ-ben és más magyar vonatkozású kérdések vitái során a BIT-ben [Bureau International du Travail - az ENSZ Nemzetközi Munkaügyi Szervezetének (ILO) francia rövidítése] (Genfben) és a Nemzetközi Atomügynökségen (Bécsben) stb. találkozunk. Ugyanakkor, amikor az olasz kormány engem mint a Magyar Népköztársaság Forradalmi Munkás-Paraszt Kormányának küldöttjét Rómában elfogadott és minden megkülönböztetés nélküli tiszteletben részesít, ugyanazon kormányának az ENSZ-be, az BIT-be, és más nemzetközi szervezetekbe küldött képviselőit nem ismerik el, vagy diszkriminációs magatartást tanúsítanak velük szemben.

A felvetett kérdéssel kapcsolatban Grazzi nagykövet hosszasan magyarázkodásba kezdett, melynek lényege az volt, hogy Olaszország hűséggel tartozik Amerikának, mert az USA, mely a második világháború során az Olaszországgal szemben ellenséges táborhoz tartozott, 1945-ben olyan morális és materiális segítséget adott Olaszországnak, mellyel megmentette az országot a végpusztulástól. Hosszasan ecsetelte Olaszország kifosztottságát, gazdasági életének teljes ziláltságát és elesettségét a második világháború végén. Ismételtlen hangsúlyozta, hogy a valóban önzetlen segítségért feltétlenül szükséges hűséggel tartoznak Amerikának. (Itt mindjárt megjegyzem, hogy egyetlen szóval sem igyekezett politikailag alátámasztani vagy megvédeni az amerikai politikát.)

Umberto Grazzi nagykövet arról beszélt, hogy politikájuk alapja a világ két táborra való megosztottságból adódik. Ő személy szerint szocialista. Olvasta Marx-tól a Tökét, ismeri Lenin egyes írásait, pl. *Mi a teendő?*, és ismeri Sztálin írásait is. Nem reakciós, nem jobboldali, még a Kereszténydemokrata Pártnak sem tagja.

Korábban [Pietro] Nennire [Olasz Szocialista Párt főtítkára] szavazott, de mióta azt látja, hogy Nenni a kommunisták szekerét tolja, azóta Saragatra szavaz. Ő igen jó viszonyban van [Szemjon] Kozirev szovjet nagykövettel, és általában a szocialista országok képviselőivel. Teljesen nyíltan szokott beszélni, mert az a véleménye, hogy a kérdések megkerülésével nem oldjuk meg azokat, hanem azzal, hogyha teljesen nyíltan vetjük fel a megoldás nehézségeit vagy akadályait. Véleménye szerint a „magyar kérdésben” való olasz magatartás szerves részét képezi annak a világpolitikának, amelynek keretében a legfontosabb elvi, politikai kérdésekben együttesen szavaz a nyugati blokk, és éppen úgy együttesen szavaz a keleti blokk. Mindjárt megjegyeztem, hogy a „magyar kérdés” véleményem szerint nem tartozik azok közé a valóban nagy jelentőségű világpolitikai kérdések közé, amelyekben ilyen egységes szavazatok létrejönnek. A „magyar kérdés”

1956 őszén sem képezett ilyen problémát, de azóta még kevésbé bír ilyen jelentőséggel. Ezt bizonyítja a kérdésben lezajlott szavazások eredménye, melyeknek során mind számosabb kapitalista ország tanúsított pozitív vagy tartózkodó magatartást. Az olasz kormány is megfontolás tárgyává tehetné egy ilyen kérdésben eddigi magatartásának megváltoztatását, hiszen más nemzetközi politikai kérdésekben is elfoglalt már az utóbbi időben az ún. nyugati blokkok álláspontjától eltérő önálló pozíciót.

A nagykövet igen élénken reagált erre a kijelentésemre, és azt hangsúlyozta, hogy valóban az olasz kormány mind a kongói kérdésben, mind a tízes leszerelési bizottság tanácskozásai alkalmával olyan kezdeményezéseket tett és olyan álláspontot foglalt el, melyek bizonyos mértékig hozzájárultak ahhoz, hogy maga az USA is módosítsa eredeti álláspontját.

Sajnos, a keleti blokkhoz tartozó országok nem méltányolták külön ezt az olasz magatartást, és nem igyekeztek megkönnyíteni a kérdésekben való megállapodást olyan formában, hogy a keleti blokkhoz tartozó egyik vagy másik ország is a Szovjetuniótól valamilyen mértékben függetlenebb, a szovjet javaslattól valamilyen módon eltérő közvetítő javaslatlál állt volna elő.

Éppen ez az egyik legnyugtalanítóbb tényező a nyugati blokk országai részére, hogy míg itt a demokrácia belső törvényeinek játékszabályai szerint vannak bizonyos eltérések az egyes országok álláspontjai között, addig a keleti tömb teljesen merev egységként jelentkezik, nem hajlandó az egyes országok részéről semmilyen hajlékonyabb közvetítő magatartásra; ellenkezőleg, igyekszik kihasználni minden legcsekélyebb eltérést a nyugati államok álláspontjai között. Ez az egyik legnyugtalanítóbb és sok megfontolásra ösztönző tény, mellyel sajnos az olasz kormánynak is számolnia kell.

A nagykövet ezután, elsősorban Magyarországra célozva, de általában a kelet-európai országokról szólva kijelentette, hogy ezek minden tekintetben alá vannak vetve a hatalmas Szovjetunió irányító akaratának és semmilyen tekintetben nem élveznek semmiféle önállóságot.

Ezt a leghatározottabban visszautasítottam. Kijelentettem, hogy Magyarország a legteljesebb önállóság alapján jár el minden kérdésben és ha - mint ő mondotta - valóban együtt szavaz a Szovjetunióval és más szocialista, és nem szocialista országokkal, akkor ennek egyedüli oka az, hogy az az álláspont, vagy az a javaslat, amelyről konkrétan szó van, teljes mértékben megfelel a Magyar Népköztársaság és a magyar nép érdekeinek.

Grazzi ismételtén visszatért az azonos rendszer azonos, antidemokratikus intézkedéseire, munkafegyelmére, választási rendszerére stb.

Ismételten visszautasítva állításait és azok megalapozottságát, megkérdeztem tőle, hogy járt-e már valamelyik szocialista országban? Kijelentette, hogy még sajnos nem. Erre megjegyeztem, hogy valóban sajnos, hogy szocialista létere még nem vette azt a fáradságot, hogy meglátogasson legalább egy szocialista országot, és a helyzet alaposabb ismerete nélkül tesz kijelentéseket, melyek nem fedik a valóságot. Felvettem, hogy az ő általa legmegfelelőbbnek tartott időpontban akár hivatalos, akár nem hivatalos formában látogasson el Magyarországra és győződjön meg saját szemével, hogy mennyire téves és helytelen elképzelései vannak a szocialista országok belső rendszeréről, lakosainak életformájáról.

Ezután a nagykövet elég szenvedélyes hangon arról beszélt, hogy nekünk, azaz a szocialista országoknak a legnagyobb ellenségünk az Olasz Kommunista Párt.

Ha az Olasz Kommunista Párt nem lenne, illetőleg nem támadná olyan keményen a kormányt és nem vádolná olyan képtelen vádakkal, hogy az algériai nép elnyomója és Mobutu támogatója stb., akkor sokkal barátságosabb viszony alakulhatna ki országaink között. „Ha Önnek van egy pár olasz kommunista barátja - mondotta Grazzi nagykövet - tanácsolhatná nekik, hogy hagyjanak fel ezzel a kemény támadási politikával, mert többet használnának a nemzetközi helyzet enyhítésének.” Tréfásan azt válaszoltam, hogy ilyen tanácsokat nem adhatok, először mert nem avatkozhatok Be Olszország belső ügyeibe, de bizonyára az olasz kommunisták sem fogadnának el ilyen tanácsokat, hiszen ők tudják legjobban, hogy mit miért tesznek.

Nem nehéz megmagyarázni Grazzi nagykövet további gondolatmenetét, hogy ezután hirtelen az olasz-jugoszláv viszonyról kezdett beszélni. Elmondotta, hogy a viszony a második világháborút követően és egészen a triesti kérdés[1] [2] megoldásáig a lehető legrosszabb volt. Napirenden voltak a fegyveres összetűzések a határon és az Adriai tengeren.

Elmondhatja nekem, hogy a két ország közötti viszonyt rendkívül elmérgesítette az a tény, hogy Triestből, a jugoszlávok által történt megszállás idején, mintegy 25-30 000 olasz elhurcoltak és kivégeztek. Ez aztán olyan jugoszláv-ellenes hangulatot teremtett Triestben, hogy ő nem tanácsolná sem [Josip Broz] Titó elnök úrnak, sem más jugoszláv vezetőnek, hogy Triestbe látogasson. Ennek ellenére a viszony a két ország között alapvetően megjavult. Ez mindenekelőtt azzal magyarázható, hogy Jugoszlávia morálisan függetlenítette magát a szovjet bloktól. Ez lehetővé tette számára az önálló politikai magatartást és - annak ellenére, hogy az egész világ tudja, hogy Jugoszláviában is a szocializmust építik - mégis különböző országok Jugoszlávia segítségére sietnek és baráti kapcsolatokat építenek ki vele.

Miután jócskán elvitakoztunk a fentiekben röviden vázolt kérdésekkel kapcsolatban, felvettem az elvileg már engedélyezett milánói kereskedelmi kirendeltség felállításának gyakorlati engedélyezését.[2] [3]

Az ügyet ismertem. Kijelentette, hogy semmi akadály nem lesz a kirendeltség felállításának, mert olasz részről teljesen indokoltnak tartják mind gazdasági kapcsolataink intenzívebbé válása, mind Észak-Olaszország ipari fejlettségének alapján egy ilyen kirendeltség felállítását. Még csak a kölcsönösségre sem gondoltak ezzel kapcsolatban, mert teljesen értelmetlennek tartanak Debrecenben, Szegeden vagy Temesváron (sic!) felállítani egy kereskedelmi kirendeltséget. Egyetlen nehézség van - mondotta Grazzi nagykövet - hogy szovjet részről ragaszkodnak a területenkívüliség elvéhez a kereskedelmi kirendeltség viszonylatában is. Ezt pedig olasz részről nagyon nehéz kérdéseknek látják. Igaz ugyan, hogy annak idején kölcsönös megállapodást kötöttek szovjet-olasz viszonylatban, mely szerint kölcsönösen területenkívüliséget biztosítanak a kereskedelmi kirendeltségek számára, de ez rendkívül hátrányosnak bizonyult az olasz szempontból. Ezért szeretnék ezt megváltoztatni.

Ezzel kapcsolatban megjegyeztem, hogy olasz-magyar vonatkozásban tudomásom szerint sohasem merült fel ilyen igény egyik fél részéről sem, és nem merül fel jelen esetben sem. Kijelentette, hogy a Szovjetunió kivételével egyik szocialista ország részéről sem merült fel ez az igény, és éppen ezért úgy gondolja, hogy a közeljövőben Magyarország részre is megadják a kirendeltség felállításához a hozzájárulást.

Megkérdezte még, hogy nagyobb létszámú kirendeltség felállítására gondolkodunk-e? Azt válaszoltam, hogy a pontos létszámot nem ismerem, de azt hiszem, 3-4 főnél többről nem lesz szó. Megnyugvással vette tudomásul ezt a kis létszámot.

Ezután Body [?] elvtárs ügyét vettem fel, aki katonai attachék titkáráként fog majd Rómában dolgozni. A nevét rögtön feljegyezte, de kijelentette, hogy ennek az lehet az akadály, hogy a mi katonai létszámunk magasabb az olaszok budapesti létszámánál. Közöltem vele, hogy a létszám tekintetében magyar részről sohasem emeltünk kifogást, és elvileg is ellene vagyunk annak, hogy az egyenlőség alapján vessük fel két ország külképviseletének kölcsönös létszámát. Egyébként ez az ügy több mint fél éve húzódik és igen kellemetlen, hogy nem kaptunk még mindig határozott választ.

Ez a kijelentésem nagyon felidegesítette. Szította az olasz KÜM illetékes szerveit, amiért ilyen hosszú ideig nem intézik el az ügyet. Akár pozitív, akár negatív formában, minden kérdést el kell intézni két-három hónap alatt. Ismételten megígérte, hogy az ügynek utána fog nézni és rövidesen közölni fogják álláspontjukat. Ezek után megemlítettem, hogy nem szolgálja országaink közötti kapcsolatok fejlődését az az eljárás, melyet a követségünk előtti rendőrségi szervek kb. december 20-a és január 5-e között folytattak, amikor rendszeresen felírták a követségről közlekedő gépkocsik rendszámát, és egyéb feljegyzéseket is tettek.

Azt válaszolta, hogy bizonyára mi is ezt tesszük, bizonyára gépkocsin követjük az olasz diplomatakat, és ezért történt ez az intézkedés. Igen határozottan kijelentettem, hogy ilyen intézkedések nálunk nincsenek. Grazzi viszont arról kezdett beszélni, hogy pl. a Szovjetunióban az olasz nagykövetségre egyetlen ember sem teheti be a lábát addig, amíg személyi igazolványát felmutatva nem igazolja magát a szovjet rendőrségi közegek előtt. Azt válaszoltam, hogy azt nem tudom, hogy ott milyen rendszer van, de azt tudom, hogy Magyarországon ma sincs érvényben ilyen intézkedés. A nagykövet közben megkérdezte, hogy hol van a követségünk, és melyik időszak volt az, melyre vonatkozólag ezt az észrevételt tettük.

Végül megkérdeztem a nagykövetet, hogy olasz részről mit várnak az Alto-Adige-vel kapcsolatos tárgyalásoktól? Valósággal felsóhajtott és kijelentette, hogy sajnos úgy néz ki ez a dolog, hogy Olaszország kénytelen lesz komoly engedményeket tenni Alto-Adige-ben. Tisztában vannak azzal, hogy ez rendkívül aggasztó és nyugtalanító, hiszen Alto-Adige-ben a szó szoros értelmében a faji kérdéssel állanak szemben. A Dél-tiroli Néppárt tulajdonképpen az olaszokkal szembeni német felsőbbrendűség elvi-politikai alapján áll.

Megmondtam Grazzi nagykövetnek, hogy mennyire meglepett engem az az újságközlemény, amely szerint a fasiszta, sovinszta agitációk miatt Olaszországból kitiltott osztrák személyek is tagjai lesznek az osztrák tárgyaló bizottságnak.

Grazzi ismételten fájdalmasan felsóhajtott és elismerte, hogy ez valóban így van, és az alto-adige-i kérdés nagyon nehéz kérdés, mert ebben még a német kormány is érdekelve van.

Ismételten megígérte, hogy a felvetett kérdéseknek utánanéző, és rövidesen tájékoztatni fog arról, hogy azok hogy állanak.

*

Umberto Grazzi nagykövettel, az olasz KÜM politikai főtítkárával való beszélgetésemből az alábbi benyomásokat szereztem:

1. Az egész beszélgetés során elsősorban arra törekedett, hogy csekély mértékben, de a szovjet és magyar álláspont között valamilyen különbséget fedezzen fel.
2. Az USA és Olaszország közötti kapcsolatok kérdésében egyetlen pozitív érvet sem hozott fel a két ország közötti szoros együttműködés alátámasztására; igaz, hogy nem is támadta, sőt nem is bírálta azt. Úgy vélem, hogy nagyon gyenge politikai pozíció a kényszerű hűsége való hivatkozás, amelyre Olaszország morálisan kötelezve van az USA-val szemben.
3. Grazzi természetesen nem szocialista és magatartásában még a Kereszténydemokrata Párt balszárnyához tartozó egyes miniszterek progresszivitását sem éri el.

Ennek ellenére nem merev, elutasító, hanem ún. „megérett” tárgyaló félnek tünteti fel magát. A beszélgetés pontosan egy óráig tartott, és végig barátságos hangnemben folyt le.

Simó Gyula
követ

MOL XIX-J-1-j-Olaszország-1/a-001295-1961. 1. doboz (Magyar Országos Levéltár - Külügyminisztérium iratai - szigorúan titkos iratok.)

Száll József római követ jelentése Giuseppe Saragatnál, az Olasz Szociáldemokrata Párt elnökénél tett látogatásáról

Másolat

a római követség 1963. január 31-én kelt jelentéséről

Szigorúan titkos!

Kapja: Hollai Imre elvtárs

Tárgy: Látogatás Saragatnál (A nemzetközi helyzet értékelése, a német kérdés, Berlin, Anglia belépése a Közös Piacba, Róma-London tengely, a választások perspektívái, az egyház viszonya a balközép kormányhoz.)

Január 31-én látogatást tettem Saragatnál, az olasz szociáldemokrata párt elnökénél. Bevezetőben ismertettem a magyar fejlődés eredményeit, hazafias egységfront politikánk alapelveit és módszereit. Részletesen érdeklődött gazdasági helyzetünk iránt. Beszámoltam az ipar és a mezőgazdaság fejlődésének eredményeiről, összehasonlítva a háború előtti helyzettel. Megemlítette, hogy érdeklődéssel látta a televízióban a magyarországi vadászatról készült filmet. Érdeklődtem véleménye iránt a nemzetközi helyzet perspektíváit illetően. Kifejtette, hogy a világ szerinte új fejlődési szakaszba érkezett, ahol két hatalmas katonai és gazdasági erővel rendelkező döntő hatalom létezik, akiknek kb. egyforma ereje ad lehetőséget a vitás kérdésekben a megegyezésre. Véleménye szerint a szovjet külpolitika békés egymás mellett élésre törekvése egyáltalán nem taktika, hanem megfontolásokon alapuló következetes politika. Az Egyesült Államok vezetői, különösen [John Fitzgerald] Kennedy [elnök] részéről ugyancsak nyilvánvaló az őszinte szándék a vitás kérdések tisztázására. A jelenlegi erőviszonyok mellett ennek, véleménye szerint, egyetlen módja a jelenlegi status quo fenntartása, kölcsönös elismerése, és a további megegyezések érdekében a nyomás módszerének feladása. Véleménye szerint jelenleg nem szükséges sürgetni semmilyen nyitott kérdés megoldását, amely a status quo módosításával járna. Így nem lenne helyes sürgetni vagy a nyomást fokozni a német, vagy berlini kérdésben sem.

Az atomerő birtoklása a jelenlegi történelmi helyzetben rendkívül fontos elem és szerinte sem a Szovjetunió, sem az Egyesült Államok nem törekszik arra, hogy ezt a hatalmas erőt a másik fél ellen használja fel. Az Egyesült Államok vezetőit ismeri, találkozott velük, meggyőződése, hogy békés megoldásokra törekszenek. Sajnálja, hogy Kennedy meghívását és a vele való találkozást a belpolitikai körülmények miatt nem tudta eddig realizálni, de bízik abban, hogy rövidesen elutazhat az Egyesült Államokba. Járt a Szovjetunióban is és bár kétségtelen, vannak különbségek a két nép között, nagyon sok az azonosság is mind fizikai alkatban, mind karakterben. Nem látott például nagy különbséget az üzembelen dolgozó amerikai vagy orosz munkások között, és ez is lehetőséget ad a megértéshez. Véleménye az, hogy a békés egymás mellett élés, ha a jelenlegi törekvések megmaradnak, nagyon hosszú korszakra szólhat, és az nemcsak az ő generációja, hanem az utána következők számára is reálisnak ígérkezik.

Kétségtelen, hogy mindkét oldalon vannak ellentétek, de ezek jelentőségét, szerinte, nem helyes túlbecsülni. Nem hiszi pl., hogy a Szovjetunió és Kína között folyó vita komolyan megbonthatja a két ország együttműködését, bármilyen tekintetben. A vita ugyan eltarthat akár két-három évig is, de nem fog az alapvető elveken komolyan változtatni, a kínaiak nem ellenezhetik soká és alapjában a Szovjetunió külpolitikáját, és azt sem hiszi, hogy a Szovjetunió ellenezné a kínaiak gazdasági törekvéseit, pl. a mandzsuriai ipar fejlesztésében. Ismeretei szerint néhány évtizeddel ezelőtt csak ötmillió ember élt Mandzsuriaiban, ma több mint 100 millió, meg lehet és kell érteni ezeknek igényeit és törekvéseit az ipar fejlődésére és általános gazdasági fejlődésre. Nem hiszi, hogy a Szovjetunió ezt ne támogatná, ezért a Szovjetunió és Kína közti ellentétek, szerinte kizárólag átmeneti jellegűek.

Más kérdés a nézeteltérés az atomfegyver birtoklása kérdésében. Személyes véleménye az, hogy a béke szempontjából sokkal kedvezőbb, ha atomerővel és atomfegyverrel legfeljebb két ország rendelkezik, a Szovjetunió és az Egyesült Államok. Ez adja a legkomolyabb garanciát az atomfegyver felhasználásának elkerüléséhez. Ő maga és pártja mindig ellenezte például, hogy Anglia atomhatalommá váljék, és még inkább ellenzik a szerinte nevetséges francia atomfelszerelést. Szerencsére ez a kérdés Olaszország tekintetében fel sem merül, mondatja.

Az európai ellentétek is megoldhatók valamilyen formában, illetve a status quo fenntartása elfogadható. A német kérdésben nem lehet mást csinálni, mint a jelenlegi helyzet hosszú ideig való fennállásával számolni. Véleménye szerint a német agresszió korszaka megszűnt, a történelem tanúsága szerint minden országnak vannak virágzó és erős korszakai, Angliának, Franciaországnak és Németországnak is, ennek azonban, szerinte, Németország számára vége. Ma Európában egyetlen igazán erős hatalom létezik és ez a Szovjetunió, ezért a német veszély, véleménye szerint, ma kisebb jelentőségű, mint két évtizeddel ezelőtt. Ez az oka annak, hogy a status quo fenntartása, szerinte, még a németekkel is elfogadható. Egyik szembenálló fél sem változtathat a jelenlegi helyzeten. A megváltozott társadalmi rendszer létét Kelet-Németországban, mint realitást el kell fogadni, de Nyugat-Németország létét is. Természetesen jó lenne ugyanakkor valami távolabbi perspektívát mutatni a németeknek, de személyes véleménye szerint, közeli perspektíva magukat a németeket sem érdekli. Emellett érthető, hogy bizonyos garanciákat kell adni, biztonsági garanciát azoknak az országoknak, amelyek szenvedtek a német agressziótól, így a Szovjetunióknak, Lengyelországnak, Csehszlovákiának. Megjegyeztem, hogy Magyarország is komolyan igényt tart ezekre a garanciákra. Hozzátette, hogy nemcsak Magyarország, hanem Olaszország is. Ő és a pártja mindig képviselte a német agresszió elleni garancia jogosságát és szükségességét. A német kérdésben tehát nem lehet mást tenni, mint a két Németország hosszú időre szóló létét elismerni.

Véleménye szerint a másik fontos és nyitott kérdésben, a berlini kérdésben is lehetséges megoldást találni, mégpedig, véleménye szerint, valami olyat, hogy a három nyugati hatalom katonai jelenléte megmaradjon Nyugat-Berlinben azzal, hogy legyenek jelen szimbolikusan a szovjet katonai erők is, és emellett jelen lehetnének még ENSZ erők is. A város függetlenségét és szabadságát a négy nagyhatalomnak kell azonban garantálnia nyilatkozatban is, katonai jelenlétével is. Ez képezné a fő biztosítékot. Emellett lehetne garancia-nyilatkozatot az ENSZ is. Nemrég német barátaitól hiteles formában azt hallotta, hogy egy ilyenfajta megoldás a nyugatnémetek számára is elfogadható lenne, akik elég eszesek ahhoz, hogy felismerjék a helyzetet és azt, hogy olyan megoldást kell keresni, amely mindkét fél számára elfogadható.

A berlini kérdésről általa hangsúlyozottan kifejtett, a németek által is elfogadható vélemény megerősítése érdekében megkérdeztem, hogy ezt úgy tekinthetem-e, mint a berlini kérdés megoldásában kifejtett saját álláspontját, kizárólag személyes elgondolását vagy javaslatát. Azt válaszolta, hogy nem, és megismételte, hogy ez az elgondolás a németek számára is elfogadható, erről nagyon határozott értesülései vannak.

A leszerelés és atomfegyverek korlátozásában fennálló ellentétek kelet és nyugat között szerinte lépésről-lépésre áthidalhatóak, így optimista az atomfegyverek betiltását illetően. Ez kezdetét jelentheti sokkal eredményesebb leszerelési tárgyalásoknak.

Megkérdeztem, hogy olvasta-e [Cyrus] Sulzberger legutóbbi cikkét, aki arra következtet, hogy az atomerő nemcsak háborúban okoz pusztítást és zavart, hanem békében is, utalva a NATO-n belüli ellentétekre, valamint Anglia Közös Piacba lépésének megakadályozására. Saragat szerint a jelenlegi helyzet valóban felszínre hozott rendkívül éles ellentéteket, de ezek eltűzése nem lenne helyes.

Személyesen ismeri [Charles] De Gaulle-t, mert 1945-46-ban olasz nagykövet volt Párizsban. De Gaulle flammand[4] [4], rendkívül nyakas, olyan mint a piemontiak, és bár tapasztalt államférfi, döntéseiben rendkívül subjektív.

A német-francia együttműködési egyezmény valóban aggasztó, de lényegében nem olyan veszélyes, mint amilyennek első pillanatra látszik, egyrészt, mert konzultációt ír elő csupán, ami eddig is biztosítva volt a NATO keretében, másrészt [Konrad] Adenauer személyes helyzete és a német belső helyzet nem engedi meg e szerződés realizálását. Adenauer élete végén jár, tekintélye, befolyása sokat csökkent, ebben az évben feltétlenül lemondásra kényszerül. Minden információ szerint saját pártján belüli helyzete nagyon megingott, annak ellenére, hogy a kormány jóváhagyta párizsi tárgyalásait. Német barátai szerint [Konrad] Adenauer után csak egy anglofil vezetés következhet, [Gerhard] Schröder vagy más angolbarát politikussal a kormány élén. Másik lényeges akadálya a francia-német szerződés realizálásának az a tény, hogy Nyugat-Németország nem tarthatja fenn európai és nemzetközi helyzetét az Egyesült Államokra való támaszkodás nélkül. Adenauer átmenetileg elfogadhat és támogathat egy angol és amerikaellenes csoportosulást, de Nyugat-Németország politikai és gazdasági tekintetben egyaránt igényli a szoros együttműködést, az Egyesült Államokkal, s ezért, bár úgy tűnik, hogy jelenleg meghiúsult, de véleménye szerint ha nem holnap, akkor holnapután meg fog történni Anglia belépése a Közös Piacba. Személyes véleménye az, hogy Franciaország nem kísérletezhet a Szovjetunió felé a német egység megvalósítására tett javaslatokkal, mert a Szovjetunió nincs abban a helyzetben, hogy feladja sajátos pozícióit Kelet-Németországban, vagy hogy megengedje az ott kialakult társadalmi rendszer megváltozását. Ezt a véleményét megerősíti az az információja, hogy Adenauer külön nagykövete három hónapot töltött Moszkvában minden eredménnyel nélkül. De Gaulle irreális elgondolásaival szemben állanak a tényleges érdekek, és elképzeléseink eltűnése csak idő kérdése.

Érdeklődtem véleménye iránt az angol-olasz együttműködésről és [Ugo] La Malfa [az Olasz Kormányzó Párt vezetője] javaslatairól[5] [5] Saragat szerint tengelyek ellen nem lehet más tengelyek létesítésével küzdeni, hanem csak úgy, hogy elérjük a tengely megsemmisítését. Az angol-olasz együttműködésnek és rokonszenvek azonban mély tradíciói vannak, ő és pártja mindig rokonszenvezett Angliával, a liberális tendenciák, és az ott fellelhető szabad életforma miatt. A De Gaulle-féle személyi uralom nemcsak neki és pártjainak ellenszenves, hanem sok olasz politikus számára is. A megoldás tehát nem külön együttműködés létesítése Angliával, hanem Anglia Közös Piacba lépésének elérése. Az olasz kormány a jövőben is megkísérel mindent ebben a kérdésben, és ehhez ő maga személy szerint is segítséget nyújt. Reméli, hogy maga is találkozni fog [Harold] Mac Millan-el és az angol-olasz közös elgondolások megbeszélésében részt vehet. Véleménye szerint komoly együttműködési lehetőségek vannak a két ország között a külpolitika területén. Ő maga egyik szervezője volt ennek pl. a kubai válság[6] [6] idején, és azt is reméli, hogy a jövőben erre további lehetőség kínálkozik.

Megkérdeztem, hogyan látja az olasz belpolitikai helyzetet, illetőleg a választások perspektíváit. Saragat szerint nem lesz lényeges változás a pártok erőviszonyában, a balközép fennmarad, és a jelenleg tapasztalható éles vitázó hangok csak a választási kampányt jelzik. Biztosra vehető, hogy a választások után Fanfani alakít majd kormányt, mert bár tiszteli [Aldo] Morót, de nem hiszi, hogy ugyanolyan kvalitással állhatna a kormány élén, mint Fanfani. Fanfani körül már sokszor voltak spekulációk, sokszor elterjedt annak híre, hogy nem tartja helyét, eltűnik a közéletből, de még mindig a helyén van. A doroteisták [a kereszténydemokrata párt vezető tömörülése] valóban erősek a kereszténydemokrata párton belül, de az adott olasz helyzeten nem változtathatnak és más koalíció számára nincs életheletőség Olaszországban.

Érdeklődtem, hogy mint tapasztalt szociológus és marxizmus ismerője, hogyan magyarázza az egyház és az olasz hagyatke magatartását a jelenlegi belpolitikai helyzetben. Saragat megjegyezte, hogy személyesen jól ismeri a pápát [XXIII. János], a háború után közvetlenül együtt voltak Párizsban. A pápa ahhoz az észak-olasz papi réteghez tartozik, amelyet nem nyomnak a feudalista hagyományok, mindig közvetlen érintkezésben állt a dolgozó tömegekkel. Milánó vidéki családból származik, ismeri a városi és falusi dolgozók problémáit, hosszú évtizedek óta azt az álláspontot képviseli, hogy az egyháznak „evangéliumi” egyháznak kell lennie,

és nem szabad aktívan részt vennie a politikai életben. Az evangéliumi tanítások szerint az egyház a megértés és a béke egyháza, és a pápa ezt politikai térre is közvetítette. Sem azelőtt, sem pápasága óta nem vállalkozott arra, hogy nyilatkozzék a kommunizmusról, vagy a kommunizmus elleni harcról, ez is az általa képviselt megbékélési elvből következik. Saragat szerint a pápa a katolikus egyház Gandhi-ja, és ez az olasz egyház helyzetét, politikai magatartását is determinálja. Értesült arról, hogy a pápa hosszabb levelet kapott Hruscsovtól [Szovjetunió Kommunista Pártja első embere][Z]^[7], amely a pápa szerint igen jó levél volt, csak egyért haragudott, hogy a levél mellé ajándékként pezsgőt is mellékeltek. Szerinte a pápa megérti a helyzetet, a békét akarja, és ezért természetszerűleg az olasz katolikus egyház e gondolathoz legközelebb álló csoportosulást, a középbal koalíciót, és annak vezetőjét, Fanfanit támogatja. A nagytőke álláspontja és magatartása más jellegű, ezt nagymértékben meghatározza, hogy a magántőke az olasz gazdasági életben az államosítások következtében komolyan visszaszorult. Az iparnak több mint negyedét tartják kézben az államosított vállalatok, és bizonyos iparágakban csaknem monopolhelyzetük van. Ez korlátozza a magánkézben maradt tőke politikai aktivitását és bizonyos tartózkodásra kényszeríti. Ugyanakkor a politikai stabilitás, amelyet a középbal biztosíthat, számukra is kedvező helyzetet teremt. A nagytőke csupán attól tart, hogy az ún. vállalkozási szabadságot fogják korlátozni. Ez azonban nem terve a koalíciónak, ha biztosítható az, hogy bizonyos határok között ellenőrizték a vállalkozói tevékenységet úgy, hogy annak érdekei ne kerüljenek ellentmondásba a közérdekkel. Szerinte az államosítás nagy történelmi eredmény és folytatódó folyamat. Legutóbb a gyógyszeriparban következében pl. a gyógyszeripar államosításának sürgős szüksége merült fel.

Mint ahogy újabb látogatót jelentettek be, utaltam arra, hogy optimista szemlélete a nemzetközi helyzetet illetően, és a nemzetközi feszültség várható további enyhülése komoly lehetőséget ad a népek, és az egyes országok közötti kapcsolatok és megértés fokozására. Kértem őt, hogy legyen abban segítségünkre, hogy az olasz-magyar viszony tovább fejlődjék és elmélyüljön. Kifejtette, hogy a saját lehetőségei között erre mindig kész, szívesen segít, ha konkrét kérdések merülnek fel, támogatja a magyar-olasz szorosabb együttműködés gondolatát. Megemlítette, hogy az Olasz Kommunista Párttal és kommunista vezetőkkel is viszonya kiváló, megítélésnek vette, hogy támogatták a köztársasági elnök jelölését, és mindig kész velük gondolatok kicserélésére, és együttműködésre is. Egyetért azzal, hogy a nemzetközi helyzet fejlődése, az országok közötti együttműködés lehetőségeit komolyan megnöveli.

Meleg szavakkal köszönte meg látogatásomat és felhatalmazott, hogy más alkalommal is a nemzetközi vagy olasz helyzetre vonatkozó eszmecsere érdekében keressem fel.

Száll József
követ

MOL M-KS 288. f. 32. csomag. 13. őrző egység (Magyar Országos Levéltár - MSZMP központi szerveinek iratai)

Száll József római követ jelentése bemutatkozó látogatásáról Amintore Fanfani olasz miniszterelnöknél

Szigorúan titkos!
Róma, 1963. február 1.
Készült: 4 példányban

Külgügyminiszter Elvtársnak,

Budapest

Üdvözlés után Fanfani érdeklődött a magyarországi helyzet iránt. Ismertettem röviden politikai, gazdasági eredményeinket, Kádár elvtárs kongresszusi beszédének legfontosabb külpolitikai megállapításait, utaltam arra, hogy a magunk részéről a két ország közötti viszony[nak] nem csak [a] normalizálásra, hanem szorosabbá tételére és különösen gazdasági, kulturális kapcsolataink gyors ütemű fejlesztésére törekszünk.

Fanfani kijelentette, örül a hallottaknak, más forrásból is értesült Magyarország eredményeiről, és fontosnak tartja, hogy a két ország közötti kapcsolat elmélyítésére és a régi tradíciók felelevenítésére törekszünk. Ő a maga részéről és az olasz kormány komolyan gondolja a Magyarországgal fennálló jó viszony további fejlesztését, mégpedig gyors ütemben, és ennek előfeltételei - véleménye szerint - megvannak, alátámasztják ezt a tradicionális kapcsolatok is. A jelenlegi nemzetközi helyzet is kedvező körülményeket teremt. Értesült arról, hogy U Thant [ENSZ főtitkára] Magyarországra szándékozik utazni, és örül, hogy mindezek a kérdések megoldást nyernek.

A sajtó a legutóbbi hetekben sokat foglalkozik egy másik nyitott magyar problémával, Mindszenti (sic!)[8]^[8] magyar bíboros kérdésével, mégpedig úgy, hogy a kérdés megoldásának lehetőségét veti fel. A maga részéről különösen reméli, hogy kölcsönös megértéssel, megegyezéssel a kérdés megoldódik. Szeretné kérni, hogy továbbítsam a magyar kormány annak a reményének kifejezését, hogy ez a kérdés, Mindszenti kardinális kérdése, viszonylag rövid időn belül megoldódik, ő maga reméli, hogy a megoldásra sor kerül, még a vatikáni zsinat II. ülészakának kezdete előtt.

Elmondtam, hogy a magyarországi katolikus helyzete a külföldi megfigyelők szerint is kedvező; az állam és az egyház közötti egyezmény zavartalan együttműködést biztosít. A magyar hivatalos körök is honorálják a pápának a békével kapcsolatos nyilatkozatait és kijelentéseit. Az általa felvetett kérdés azonban nem csak két partneren múlik. A helyzetet az bonyolítja, hogy van egy harmadik partner, akinek a magatartásán a kérdés rendezése terén sok minden múlik. Ez, mint a miniszterelnök is jól tudja, az Egyesült Államok. A kérdés megoldásának útja tehát, hogy előbb az arra illetékesek a harmadik partnerrel tisztázzák a probléma megoldásának módját. Fanfani mosolygva annyit jegyzett meg, hogy reméli, hogy a kérdés megoldódik és menni fog. Hozzáfűzte, hogy a bíboros kérdését azért érinti, mert a csaknem teljesen katolikus Olaszország miniszterelnöke, ahol a tömegeket is érdekli egy másik olyan ország helyzete, mint Magyarorszáé, ahol a lakosság szintén többségében katolikus.

Utaltam arra, hogy valóban a lakosság több mint hatvan százaléka volt katolikus Magyarországon a legutóbbi háború előtti vallási hovatartozást is kérdező népszámlálás szerint. A ma is katolikus tömegekkel az egységfront-politika szellemében mi a legjobb együttműködésre törekszünk, és a katolikus tömegek nagyon aktív résztvevői a szocialista építőmunkának. Tekintetbe kell azonban venni a felszabadulás óta Magyarországon kialakult helyzetet, a szekularizációt, azokat a törvényeket, amelyeket a magyar országgyűlés hozott és a magyar nép teljes mértékben jóváhagyott az egyházi oktatás, a katechetikai oktatás terén. Bizom abban, hogy ezeket a realitásokat külföldi barátaink és az egyház vezetői is tényként fogadják el és tisztelik.

Fanfani kijelentette, hogy ő maga mindig nagy érdeklődést tanúsít Magyarországot iránt. Legutóbb a TV adásában látta a magyarországi vadászatról készített filmszámolót, amely olyan benyomást keltett benne, hogy a parasztság helyzete kedvező. Megemlítette, hogy édesapja az első világháború során Magyarországon volt hadifogoly és kérte, hogy továbbítsam a kormánynak a köszönetét, hogy lehetővé tették olasz szakemberek számára, hogy filmet készítsenek erről a vidékről. Simó követőt megkapta a Magyarországon kiadott teljes Dante kiadást, és bár magyarul nem ért, a könyv esztétikus külalakja, és a szakemberek szerint fordítása is kiváló. Utalt arra, hogy Simó követet hasznos tevékenységet folytatott Rómában, hozzájárult a két ország viszonyának fejlesztéséhez. Kifejtette reményét, hogy működésem alatt az olasz-magyar viszony még barátságosabb és szorosabbá válik.

Megemlítettem, hogy a két ország viszonya is sok tekintetben a nemzetközi helyzet függvénye, és a feszültség enyhülése sokat jelenthet az európai országok régi barátságának helyreállításában is. Mi következetesen törekszünk erre. Megkérdeztem, hogyan ítéli meg a nemzetközi helyzet várható alakulását. Fanfani kijelentette, hogy határozottan optimista, véleménye az, hogy a béke biztosítása valamennyi kormánynak, így az olasz kormánynak is legfontosabb feladata. Az atomfegyverek eltiltására vonatkozóan szerinte a közeljövőben aláírásra kerülő egyezmény kezdett ugyan, de nagyon fontos kezdet, és megnyitja az utat további megegyezések előtt a leszerelés realizálása érdekében. A vezetése alatt álló olasz kormány mindig küzdött a leszerelésért, ez elvi álláspontja, és szerinte az új helyzet sok további lehetőséget ad erre a két nagyhatalom minden barátjának, Olaszországnak és Magyarországnak egyaránt. Összefoglalva - mint mondotta - feltétlenül optimista a nemzetközi helyzet alakulását illetően.

Érdeklődtem, hogy legutóbb az Egyesült Államokban tett látogatása során milyen személyes tapasztalatokat szerzett a tekintetben, hogy Kennedy elnök és az adminisztráció következetesen folytatja-e jelenlegi politikáját, mert a sajtó alapján és a közelmúlt történelmének tapasztalatai alapján, az Egyesült Államokban meglévő ellentétes politikai erők sok esetben módosíthatják és befolyásolhatják az adminisztráció külpolitikáját. Fanfani kijelentette, hogy ugyanazt a választ kívánja adni kérdésemre, amit pártja egyik parlamentari képviselőjének adott, aki a közelmúltban azt kérdezte tőle, hogy hisz-e Hruscsovnak, és vajon Hruscsov betartja-e majd ígéreteit. Erre a kérdésre azt válaszolta a képviselőnek, hogy ma az államférfiak gyakran fejtik ki nézeteiket, tesznek ígéreteket a világ közvéleménye előtt. Az embereknek az a dolguk, hogy szavukon fogják őket, és kikényszerítsék, hogy betartsák ígéreteiket. Személyes benyomása szerint Kennedy és tanácsadói, akik közül többel találkozott, komolyan akarják és keresik is a megegyezés lehetőségeit a Szovjetunióval és véleménye az, hogy ebben mindenkinek segítenie kell őket, ezt teszi ő maga is. Ugyanezt közölte - mint mondotta - Kozirev szovjet nagykövettel is.

Kérdeztem, hogy hogyan ítéli meg a jelenlegi nyugat-európai helyzetet, különösen azután, hogy Brüsszelben megírsult Anglia Közös Piacba lépését szolgáló tárgyalás-sorozat. Véleménye szerint ez súlyos problémákat okoz, de a Közös Piac Közös Piac fog maradni, és tovább fogja folytatni, a legutóbbi eseményekre tekintet nélkül, tevékenységét. A legutóbb felmerült nézeteltérések nem tehetik kétségessé a Közös Piac létét és nem befolyásolhatják komolyan jövőjét. A brüsszeli döntés után új módon kell keresni a nagyobb európai egység útját - Anglia bevonásával -, és ennek a nagyobb egységnek Olaszország feltétlenül híve. Az új módszereknek a kidolgozása lesz egyik legfontosabb feladata Mac Millan-nel péntektől vasárnapig sorra kerülő tárgyalásainak. Véleménye szerint lehet megoldást találni, ha nem azonnal, akkor félévben vagy egy éven belül. Ezek az európai bonyodalmak, véleménye szerint nem fogják befolyásolni az olasz balközép koalíció jövőjét és tevékenységét sem. Biztos abban, hogy a balközép koalíciónak nagy jövője van Olaszországban.

Tekintettel arra, hogy már korábban újabb látogatót jelentettek be, Fanfani elbűcsözött, ismételtlen sikert kívánva római tevékenységemhez. Fanfani melegen és barátságosan fogadott, benyomásom az volt, hogy ha nem lett volna zsúfolt programja, tovább folytatta volna a beszélgetést; rendkívül magabiztos benyomást keltett, olyan ember benyomását, aki nemcsak saját nézetei tekintetében biztos, hanem politikai hatalma, a mögötte álló erők tekintetében is.

Száll József
követ

MOL XIX-J-1-j-Olaszország-1/c-0011379/1963. 2. doboz (Magyar Országos Levéltár - MSZMP központi szerveinek iratai)

Címkék:

[Olaszország](#) ^[9]

[forradalom](#) ^[10]

[enyhülés](#) ^[11]

[1956](#) ^[12]

[Magyar Forradalmi Munkás–Paraszt Kormány](#) ^[13]

Kiadás: 5. évfolyam (2005) 6. szám

Forrás webcím: https://www.archivnet.hu/diplomacia/a_magyarolasz_diplomaciai_kapcsolatok_helyzete_1956_utan.html

Hivatkozások

[1] https://www.archivnet.hu/diplomacia/a_magyarolasz_diplomaciai_kapcsolatok_helyzete_1956_utan.html

[2] https://www.archivnet.hu/./tinymce/jscripts/tiny_mce/plugins/paste/blank.htm%23_ftn1

[3] https://www.archivnet.hu/./tinymce/jscripts/tiny_mce/plugins/paste/blank.htm%23_ftn2

[4] https://www.archivnet.hu/./tinymce/jscripts/tiny_mce/plugins/paste/blank.htm%23_ftn4

[5] https://www.archivnet.hu/./tinymce/jscripts/tiny_mce/plugins/paste/blank.htm%23_ftn5

[6] https://www.archivnet.hu/./tinymce/jscripts/tiny_mce/plugins/paste/blank.htm%23_ftn6

[7] https://www.archivnet.hu/./tinymce/jscripts/tiny_mce/plugins/paste/blank.htm%23_ftn7

[8] https://www.archivnet.hu/./tinymce/jscripts/tiny_mce/plugins/paste/blank.htm%23_ftn8

[9] <https://www.archivnet.hu/cimkek/olaszorszag>

[10] <https://www.archivnet.hu/cimkek/forradalom>

[11] <https://www.archivnet.hu/cimkek/enyhules>

[12] <https://www.archivnet.hu/cimkek/1956>

[13] <https://www.archivnet.hu/cimkek/magyar-forradalmi-munkas-paraszt-kormany>